

Загалом дослідження і його результати не тільки є важливими для формування наукових знань про демографічну кризу у воєнний період, але й відкривають нові можливості для практичного використання у процесі відновлення України. Використання напрацьованих методів і висновків дозволить не лише реагувати на поточні виклики, але й проактивно планувати розвиток країни на перспективу, поступово долаючи наслідки демографічних і екологічних втрат.

Список використаних джерел:

1. Війна посилює скорочення населення України, згідно з новим звітом Європейської комісії, 2023. URL: https://joint-research-centre.ec.europa.eu/jrc-news-and-updates/war-exacerbates-ukraines-population-decline-new-report-shows-2023-03-08_en.
2. Кушнір Т. М. Оцінка демографічних втрат України внаслідок російсько-української війни // Економіка і управління: Збірник наукових праць Державного університету інфраструктури та технологій, 2022. № 52. С. 41–51. URL: <https://em.duit.in.ua/index.php/home/article/view/78>.
3. Лібанова Е.М., Позняк О.В., Цимбал О.І. Масштаби та сліди вимушеної міграції населення України внаслідок збройної агресії РФ Демографія та соціальна економіка, 2022, №2(48), С. 37-57. URL: <https://doi.org/10.15407/dse2022.02.037>.
4. Гвелесіані А. Г., Черніченко В. В. Огляд підходів до визначення поняття та показників стійкості соціально-економічних систем: міжнародний досвід // Статистика України. 2023. № 3–4. С. 4–15. URL: <https://su-journal.com.ua/index.php/journal/article/view/401>.
5. Природа та війна: як бойові дії впливають на довкілля України // Екодія: офіційний сайт. 2023. URL: <https://ecoaction.org.ua/pyroda-ta-vijna.html>.

РІВЕНЬ ДЕМОКРАТІЇ У СВІТІ: ГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ

Ірина ГУДЗЕЛЯК

Львівський національний університет імені Івана Франка

Львів, Україна

Abstract. *The dynamics of the Democracy Index worldwide have been analyzed. This index is determined based on five categories using a survey-based methodology: electoral process and pluralism, functioning of government, political participation, political culture, and civil liberties. The spatial distribution of countries across four regime types has been identified – full democracies, flawed democracies, hybrid regimes, and authoritarian regimes.*

Key words: *Democracy Index, state, full democracy, flawed democracy, hybrid regime, authoritarian regime.*

Демократія залишається одним із ключових індикаторів політичної стабільності, економічного розвитку та дотримання прав людини. Водночас упродовж останнього десятиліття спостерігається тривалий тренд помітного погіршення показників демократичності у багатьох країнах світу [2; 3]. Концентрація влади, зростання популізму та скорочення громадянських свобод підривають довіру до представницьких інститутів і ставлять під загрозу глобальні процеси співпраці. Аналіз сучасного стану демократії та його регіональних відмінностей є вкрай важливим для розробки дієвих стратегій підтримки демократичних інститутів та запобігання поширення авторитаризму.

Індекс демократії, який розраховує Economist Intelligence Unit, аналітичний підрозділ британського видання *The Economist*, для 165 держав і 2 території визначається за п'ятьма категоріями методом опитування: виборчий процес і плюралізм, функціонування уряду, політична участь, політична культура та громадянські свободи. Відповідно до отриманого балу виділяють чотири типи режимів: повноцінні демократії – загальний бал від 8 до 10; недосконалі демократії – від 6 до 7,9; гібридні режими – від 4 до 5,9; авторитарні режими – менше 4 [1].

У 2024 році середній індекс демократії у світі склав 5,17 з 10 максимальних. Середньосвітовий індекс демократії суттєво знизився з 2015 року (5,55) і досяг найменшого

рівня за останні 20 років (рис. 1). Україна у 2024 році посіла 92-ге місце із загальним балом 4,9, залишаючись у категорії гібридних режимів. Погіршення показників за 2022–2024 роки в Україні пов’язане з умовами воєнного стану, централізацією влади та відтермінуванням виборів.

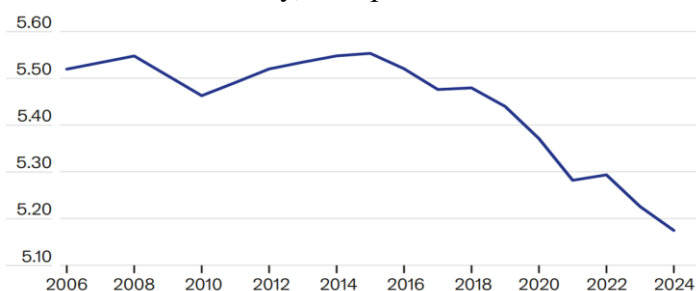

Рис. 1. Індекс демократії у світі [1, с. 8]

За десять років скоротилася чисельність населення, яке живе в умовах демократії, натомість кількість авторитарних режимів та чисельність їхнього населення зросли. Лише 6,6% світового населення проживає в умовах повноцінної демократії, тоді як 39,2% – під авторитарним правлінням (табл. 1).

Таблиця 1

Розподіл держав за індексом демократії

Тип політичного режиму	2015 рік		2024 рік	
	Кількість країн	Частка населення, %	Кількість країн	Частка населення, %
Повна демократія	20	8,9	25	6,6
Недосконала демократія	59	39,5	46	38,4
Гібридний режим	37	17,5	36	15,7
Авторитарний режим	51	34,1	69	39,2

Складено за [1; 4; 5].

Географічні відмінності рівня демократії, включно з річною динамікою, відображено у табл. 2. Високі показники традиційно демонструють Західна Європа та Північна Америка. Західна Європа є єдиним регіоном, який у 2024 році показав незначне покращення індексу демократії. Однак, тут простежується певні внутрішньо регіональні зміни. Наприклад, у 2024 році Франція опустилась із повноцінної до недосконалої демократії. Вирішальний вплив мали зниження довіри населення до уряду і політична нестабільність, пов’язана з розпуском парламенту та невдалими достроковими виборами.

Стійка стагнація в останні роки зберігається у Північній Америці. Але США ще у 2016 році перейшли з категорії повноцінної демократії до недосконалої демократії насамперед через низький рівень довіри до політичних інститутів і медіа; інституційний «глухий кут», спричинений, нездатністю Конгресу вчасно ухвалювати бюджет, надмірним впливом лобістів та надбагатих осіб, загостренням соціально-економічних нерівностей, відсутністю суспільного консенсусу щодо базових ціннісних орієнтирів країни.

Зниження індексу демократії простежується у Латинській Америці, Азії та Австралії. Зокрема, Південна Корея У 2024 році бал впав із 8,09 до 7,75, і країна вийшла з верхньої групи. Головні фактори: ослаблення політичної культури (падіння показника до 5,63) – втрата суспільної підтримки традиційних партій і зростання запиту на «сильного лідера»; погіршення функціонування уряду – фрагментація парламенту та корупційні скандали послабили довіру до інститутів влади.

Східна Європа та Центральна Азія також демонструють незначне погіршення, але регіон уперше випередив Азію у цьому рейтингу.

Найнижчі показники спостерігаються у Північній Африці та Близькому Сході, де переважають авторитарні режими.

Таблиця 2

Індекс демократії у регіонах світу

Регіони	Кількість країн	2023 рік	2024 рік
Західна Європа	21	8,37	8,38
Північна Америка	2	8,27	8,27
Латинська Америка і Карибський регіон	24	5,68	5,61
Східна Європа та Центральна Азія	28	5,37	5,35
Азія та Австралія	28	5,41	5,31
Тропічна Африка	44	4,04	4,00
Північна Африка та Близький Схід	20	3,23	3,12

Складено за [1].

Зниження рівня демократії та зростання авторитаризму у світі обумовлює появу низки загроз і викликів.

1. Підрив виборчого процесу й плюралізму. У багатьох країнах фіксуються фальсифікації, політичний тиск на опозицію, обмеження вільних медіа та цензура соцмереж. Унаслідок цього глобальний показник за категорією «виборчий процес і плюралізм» у 2024 році знизився на 0,08 пункти.

2. Звуження громадянських свобод. Після рекордного падіння під час пандемії COVID-19, що було викликане значним обмеженням пересування та свободи зібрань, глобальний індекс «громадянських свобод» не відновився й у 2024 році знизився ще на 0,04 пункти. Найбільше скорочення зафіксовано в Азії (–0,16) і Латинській Америці (–0,11).

3. Ерозія довіри до інститутів і політична апатія суспільства. «Функціонування уряду», як елемент інтегрального індексу демократії, отримав найнижчий середній бал (4,53) через корупцію, неприховані лобістські впливи та бойкотування суспільством прийнятих рішень. Це спричинило у глобальному масштабі падіння категорії на 0,13 пункти.

4. Популізм і радикалізація політичної культури. Зростання підтримки «м'якої авторитарної» риторики серед населення, особливо молоді, посилює схильність до сильних лідерів або технократичного керівництва. Відповідна категорія «політична культура» хоча загалом і підросла на 0,01 пункти, проте в регіонах із слабкою традицією представницьких інститутів, особливо в авторитарних режимах, вона продовжує падати.

5. Міжнародний вплив авторитарних режимів. Авторитарні уряди обмінюються технологіями контролю над потоками інформації та суспільством загалом, підсилюють власні збройні сили, толерують військове протистояння та підтримують недемократичні режими в сусідніх державах, загострюючи геополітичну нестабільність. У 2024 році три військові диктатури утворили інтеграційне угруповання – Конфедерацію Малі, Нігеру і Буркіна-Фасо (Конфедерація держав Східного Сахелю). Це свідчить про можливості майбутньої політичної інтеграції авторитарних режимів і в інших регіонах Африки та Азії, що створює серйозні загрози для світової системи.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На підстав аналізу тенденцій зміни індексу демократії у виявлено загальний тренд до зниження індексу та посилення авторитарних режимів. У 2024 році продовжувався стійкий регрес демократичних інституцій у більшості регіонів, за винятком Західної Європи та Північної Америки.

Глобальний індекс демократії – 5,17 з 10 – продовжує залишатися на тому рівні, що відповідає недосконалій демократії, оскільки існують недоліки в усіх п'яти складових компонентах інтегрального оцінювання. Особливо гострими виявилися проблеми виборчого процесу, функціонування урядів та захисту громадянських свобод. Навіть у стабільних демократіях існують виклики, які потребують уваги для збереження та зміцнення демократичних інститутів.

Перспективи подальших досліджень можуть стосуватися аналізу впливу цифрових платформ, зокрема соціальних та освітніх, на політичну участь і плюралізм; вивчення

ефективності міжнародних санкцій проти режимів, які порушують демократичні норми; опрацювання конкретних кейсів внутрішніх реформ у країнах з різними типами політичних режимів для виявлення успішних практик боротьби з недемократичними проявами у різних сферах суспільного життя; дослідження можливостей авторитарних режимів створювати міждержавні союзи та вплив цих об'єднань на міжнародну систему.

Список використаних джерел:

1. Democracy Index 2024. (2024). Economist Intelligence Unit. URL: <https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2024/>.
2. New Report: Authoritarian Rule Challenging Democracy as Dominant Global Model. (2022). Freedom House. URL: <https://freedomhouse.org/article/new-report-authoritarian-rule-challenging-democracy-dominant-global-model>.
3. The Global Expansion of Authoritarian Rule. Freedom in the World (2022). Freedom House. URL: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2022/global-expansion-authoritarian-rule>
4. World Population Data Sheet 2024. URL: <https://2024-wpds.prb.org/>.
5. World Statistics Pocketbook, 2024 edition. United Nations. Department of Economic and Social Affairs. Statistics Division. URL: <https://unstats.un.org/unsd/publications/pocketbook/files/world-stats-pocketbook-2024.pdf>.

СУЧАСНА СТРУКТУРА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ АНТРОПОГЕННИХ ЛАНДШАФТІВ С. ЛИЧКІВЦІ ГУСЯТИНСЬКОЇ СЕЛИЩНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Сергій ГУЛИК, Богдан ЗАБЛОЦЬКИЙ

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
Тернопіль, Україна

Abstract. *The theoretical basis for studying agricultural anthropogenic landscapes is the concept of anthropogenic modifications of natural landscapes. Based on the processed statistical materials, the structure of agrolandscapes of the village of Lychkivtsi, Husyatynska settlement community, their distribution and maps of their modern structure were analyzed. The proposed optimization methods will ensure the adaptability of the land use structure to local natural conditions and introduce effective environmental protection systems of agriculture.*

Key words: *agricultural anthropogenic landscapes, village of Lychkivtsi, field agrolandscape, perennial plantings, Husyatyn settlement community.*

Активний вплив людини на земельні ресурси, інтенсивне сільськогосподарське землекористування з розорюванням ґрунтів, спричинили формування сільськогосподарських антропогенних ландшафтів. Ці ландшафти формуються і розвиваються під впливом людини, але функціонують згідно природних закономірностей.

Теоретичною базою вивчення сільськогосподарських антропогенних ландшафтів є концепція антропогенних модифікацій природних ландшафтів, публікації із антропогенного ландшафтознавства Г. І. Денисика [1]; ландшафтної екології М. Д. Гродзинського та В. М. Гуцуляка [2]; антропогенної трансформації ландшафтів А. Н. Шищенка.

Загальна площа земель в межах с. Личківці становить 3977 га. З них 2804 га (72 % загальної площі земель) займають власне сільськогосподарські або агроландшафти. За характером основних видів виробничої діяльності агроландшафти околиць села відносимо до трьох класів: польового, лучно-пасовищного та садового [4].

Орні землі у великій мірі визначають розвиток сільськогосподарського виробництва. Рівень забезпеченості земельними ресурсами сільськогосподарського призначення на території с. Личківці є надзвичайно високим. Для порівняння, загалом в світі показник становлять 0,3 га на 1 мешканця, в Україні – 0,55 га, а в с. Личківці – аж 1,16 га. Такий високий показник забезпечення польовими ландшафтами досягається саме за рахунок надмірної розораності території (66 %). Враховуючи те, що оптимальні значення цього показника для Тернопільської області повинні бути в межах 35-40 %, можемо стверджувати,